

OILADA BOLALARNI TO‘G‘RI TARBIYALASHNING ASOSIY SHARTLARI VA MUAMMOLARI

Yo‘ldoshev Tojiddin Abdulkarimovich

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
Pedagogika va psixologiya kafedrası o‘qıtuvchisi
tojiddinyuldashev1@gmail.com

ANNOTATSIYA

“O‘zbek oilasi” tushunchasiga O‘zbekiston Respublikasi hududida yashovchi barcha millat, elat va elat vakillarining oilalari kiritilib, irqi, millati, dini, ijtimoiy kelib chiqishi va moddiy ahvoli jihatidan barcha oilalar e‘tiborga olinadi. oilani muhofaza qilish bo‘yicha davlat siyosati. teng huquqlarga ega. Ularning barchasiga o‘z tili va madaniyatini rivojlantirish, o‘z milliy an‘ana va qadriyatlarini kelajak avlodga yetkazish uchun huquqiy kafolatlar berish davlat siyosatining maqsadlaridan biridir. Ushbu maqolada er va xotin o‘rtasidagi munosabatlarda ijobiy fazilatlarning rivojlanishi va oilada yuzaga keladigan muammolar tasvirlangan.

Kalit so‘zlar: Oila, huquqiy kafolat, sevgi, shaxsiy hayot, er va xotin munosabatlari, oilaviy muammolar, kelinlik burchi, hayot.

ABSTRACT

Families of all nationalities, peoples and peoples living in the territory of the Republic of Uzbekistan are included in the concept of "Uzbek family" and all families in terms of race, nationality, religion, social origin and material condition are considered in front of the state policy on family protection. have equal rights. One of the goals of the state policy is to provide legal guarantees for all of them to develop their own language and culture, to pass on their national traditions and values to the next generation. This article describes the development of positive qualities in the relationship between husband and wife and the problems that arise in the family.

Keywords: Family, legal guarantee, love, personal life, husband and wife relationship, family problems, bride's duty, life.

“Oila haqida gapirar ekanmiz, avvalambor, oila hayotning abadiyligini, avlodlar davomiyligini ta‘minlaydigan, muqaddas urf-odatlarimizni saqlaydigan, shu bilan birga kelajak nasllar qanday inson bo‘lib yetishishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadigan tarbiya o‘chog‘i ekanligini tan olmog‘imiz darkor”-deb ta‘kidlagan edilar Birinchi

Prezidentimiz I.A.Karimov 1997-yil “Oila faravonligi - millat faravonligi” nomli ma’ruzalarida¹³.

Bola sog‘lom muhitda katta bo‘lishi va kamol topishi tarbiya jarayoniga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Sog‘lom muhit bola uchun kislorod kabidir. Bola sog‘lom muhitda nafas olmasa, sog‘lom muhitli oilada voyaga yetmasa uning kelajagiga rahna soluvchi omillar ko‘payib boradi. Bu holat yillar davomida jamiyat rivojiga ham o‘zining salbiy ta’sirni ko‘rsatadi. Inson bolasi ongli mavjudotdir. Tarbiyali inson esa ongli mavjudotning oliy ko‘rinishidir.

Inson bolasi uchun oila asosiy go‘sha, hayotga tayyor bo‘lib chiqadigan qutlug‘va mo‘tabar dargoh. Uning xosiyat u fazilatlarini, odam jismonan va ruhan quvvat-u tarbiya olishini oila bilan bog‘lasak, turmush kechirishdagi hissasi g‘oyat ulug‘ekanini his etamiz. Bizda oila – jamiyatning bir bo‘lagi, binobarin, u qancha mustahkam va har tomonlama barkamol bo‘lar ekan, demak, jamiyat ham shuncha tez rivojlanadi.

Inson bolasining ruhiyatida shunday bir xislat borki, u oilada olganlarini bir umr unutmaydi va har qachon o‘shanga taqlid qilib yashaydi. Shuning uchun xalqda “Qush uyasida ko‘rganini qiladi” degan maqol bor. Shunday ekan, bolaga juda katta e’tibor kerak.

Ma’lumki, millatimiz bolajon bo‘lib, ko‘p bolalik har bir o‘zbek oilasining alohida belgisidir. Bizda ko‘p bolali oilalar soni boshqa mintaqalardagiga nisbatan ancha ziyod, jami oilalarning o‘n ikki foizdan ko‘prog‘i besh va undan ortiq bolilidir. Qishloq joylarida esa bu yigirma foizni tashkil etadi. Bizning mamlakatimizni ham katta bir oila deb tushunish mumkin va lozim. Bunda o‘zaro hurmat va tartib bo‘lmasa, oilaning barcha a’zolari o‘z burchlarini ado etmasa, bir-biriga nisbatan ezgulik bilan mehr-oqibat ko‘rsatmasa, yaxshi va munosib tarzda yashash mumkin emas. Oila turmush va vijdon qonunlari asosida quriladi, o‘zining ko‘p asrlik mustahkam va ma’naviy tayanchlariga ega bo‘ladi, oilada demokratik negizlarga asos solinadi, odamlarning talab-ehtiyojlari va qadriyatlari shakllanadi. O‘zbekiston Respublikasining asosiy Qonunida davlatning oilaga munosabatini aniq va lo‘nda ifodasini topgan. Xususan, Asosiy Qonunning 63- moddasida “Oila jamiyatning asosiy bo‘g‘inidir hamda jamiyat va davlat muhofazasidan bo‘lish huquqiga ega”, degan qoida bor¹⁴. Binobarin, oila to‘g‘risida g‘amxo‘rlik insonparvar huquqiy demokratik davlatning muhim xususiyatlaridandir.

Sir emaski, oilaviy hayot inson uchun eng maqbul turmush tarzidir. Buni qadimgi va hozirgi ba’zi holatlar tasdiqlaydi. Qadim sharqda yolg‘iz kishini darvesh, g‘arib, bechorahol odam hisoblashgan. Buni qarangki, italiyalik mutaxassislarining hisob-

¹³ I.Karimov “Yuksak ma’naviyat- yengilmas kuch”. Toshkent. 2008.

¹⁴ O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.

kitobicha, har besh nafar yevropalikdan bittasi uyqusizlikdan azob chekar ekan. Sababi – yolgʻizlik!

Mana shularni insoniy tuygʻu bilan mushohada qilsak, baxt degan tushunchaning zamini - oiladir. Donolardan biri aytganidek, oʻz uyida baxtli boʻlgan odamgina baxtlidir.

Oila farzandning dastlabki tarbiya maktabidir. Shuni nazarda tutgan oilaning ikki sarkori - ota bilan onaning maʼnaviy - ruhiy odobi, oʻzlarining namunali xulq-atvorlari, yaxshi tarbiya koʻrganliklari, bolalarga tarbiya berishdagi tarbiya va mahoratlari, qunt-sabotlari, sezgirlik va talabchanliklari bolalarni yoshlikdanoq boadab boʻlib oʻsishida aks ettiruvchi koʻzgudek oʻrin tutadi. Bunda odamlarning: “Siz kimning farzandisiz?” deb soʻrashlarida, u inson qanday tarbiya koʻrganligini bilish maqsadi yotadi.

Xalqimizda “Qush uyasida koʻrganini qiladi”, “Bolani yoshdan, niholni boshdan asra”, “Erkalasa onasi, taltayadi bolasi”, “Bola aziz - odobi undan aziz” kabi naqlar borki, ularning magʻizini chaqadigan boʻlsak: farzandlarning qay tariqa tarbiya koʻrib, oʻsib, voyaga yetishi, feʼl-atvorining qanday boʻlib shakllanishi, birinchi galda ota-onaning farzandlarini qanday usul bilan tarbiyalashiga, oʻzlarini qanday tutishiga, ibrat koʻrsatishiga ijobiy yo salbiy taʼsir etishiga bevosita bogʻliqdir, degan maʼno-maqсад kelib chiqadi.

Ota-ona bolaga yoshligidan hayotga yashash nima ekanini, mashaqqat chekmay, bir burda non topib boʻlmasligini, biror kasb-hunar egasi boʻlmasa, hayotda koʻp qiyinchiliklar koʻrishini uqtirmas ekan, bola voyaga yetgan sari yurar yoʻlini bilmay qoqiladi, garangsib, nima yumush qilishini bilmay, bekor qoladi, bekorchilikdan esa bemazagarchiliklar kelib chiqadi, xunuk ishlarga qoʻl uradi, odobi, tarbiyasi buziladi. Shuning uchun ham ota-ona bolani kichikligidanoq axloq-odobga oʻrgatishi, ilm-hunarli qilishi, dastyorchilikda koʻzini pishitib borishi ham qarz, ham farzdir. Har bir oilada bolaga tarbiya berishning oʻziga xos va mos bir qator qonun-qoidalari borki, unga qatʼiy amal qilish tarbiya ishining samarali boʻlishini taʼminlaydi. Shuni ham aytib oʻtish lozimki, bu qonun-qoidalarni nisbiy ravishda umumiy deyish mumkin, chunki har bir bola - bir olam, ular birining oʻziga xos shaxsiyati, ahamiyati, ruhiyati, va xulq-atvori bor, shu bois shunga qarab muomala qilish darkor. Shuning uchun tarbiyada ota-onaning masʼuliyati, mahorati, ziyrakligi, obroʻ-eʼtibori muhimdir. Ota-ona qatʼiy ravishda bola tarbiyasini maktabgacha tarbiya muassasalari, maktab va jamoatchilik bilan hamkorlikda olib borishi, hamma bolalarini teng koʻrishi, ularga nisbatan adolatli munosabatda boʻlishi, bolaning yoshi, oʻsish va rivojdanish xususiyatlarini hisobga olishi va ayni paytda bola shaxsini hurmat qilishi, unga nisbatan talabchan boʻlishi mumkindirki, bu yoʻl-yoʻriqlar, qonun-qoidalar oilada tabiiy ravishda, muntazam qoʻllanma, juda yaxshi natijalar beradi, albatta. Shuningdek, bolalarda chiroyli xulq-atvor koʻnikmasini, malakalarini tarbiyalashning oʻziga xos

ko'pgina usul va vositalari borki, ota-ona kundalik hayotda ularni yaxshi bilishi, bevosita har qaysisidan o'z o'rnida me'yorida, maqsadga, muvofiq foydalanishi g'oyat zarur. Bular jumlasiga: ibrat – namuna usuli, yaxshi xulq-atvorga o'rgatish, yaxshilikka odatlantirish, o'rni kelganda nasihat qilish, qat'iy tanbeh berish, bola bilan vaqtincha gaplashmaslik, ularga nisbatan munosabatni o'zgartirish, ishontirish, jamoatchilikning ta'siri, rag'batlantirish va qoralash kabi vositalar shunday uslublar hisoblanadi. Har bir ota-ona bola tarbiyasining ijobiy yoki salbiy tomonga o'zgarishiga e'tibor berib, bu kabi nazariy hamda amaliy qonun-qoidalarni o'zgartirib, unga amal qilsa, ayni mudda bo'ladi. Negaki, oilada bola tarbiyasi g'oyat nozik va murakkab masala bo'lib, bu ota-onadan katta odob bilimini, katta tarbiyachilik mahoratini talab qiladi. Oilada bolalarni to'g'ri tarbiyalashning asosiy shartlaridan biri tarbiyadagi birlikdir. Bunda ota-ona, oiladagi katta-yu kichik, hamma bir yoqadan bosh chiqarishi, harakat qilishi kerak. Hamma narsada: bolalarga muomalada, ularni rag'batlantirish va jazolashda, tarbiyaviy ta'sir o'tkazishning boshqa vositalarini qo'llashda hammada yakdillik bo'lishi lozim. Odatda, ko'pincha bolaning onasi yoki buvini ruxsat bergan narsani otasi taqiqlab qo'yadi yoki otasi bergan jazoni onasi rad etib buzadi, bolaning bir qilg'ini buvisi maqtasa, shu qilg'i uchun otasi uni koyiydi va hokazo. Bunday telba-teskarilik, avvalo, bola tarbiyasini buzadi. Bunday vaziyatda bola talabchan otasi bilan rahmdil onasi va ko'ngli bo'sh buvisi o'rtasida yo'l topishga odatlanadi. Kattalar orasidagi beparvolik va kelishmovchilikni sezgan bola mug'ambirlik, aldanchilik, tilyog'lamalik, xushomadgo'ylikka o'rganadi.

Bolani aql bilan sevganda, uning qiziqishlariga diqqat–e'tibor berganda, mazkur yoshidagi talab va ehtiyojlarni bilganda, bu harakat ota-onaga ruhan va jismonana barkamol insonni tarbiyalab yetishtirish imkonini beradi. Bunday farzad o'z navbatida ota-onasini mehr bilan sevadi, ular to'g'risida g'amxo'rlik qiladi. Bu ajablanali hol emas. Chunki biz bolalarni qay tarzda yaxshi ko'rsak, ularning ruhiyati, ichki dunyosi, atrof-muhitga munosabati ham shu tarzda tarkib topa boradi.

Ota-ona hamma bolalariga bir xilda munosabatda bo'lishi tarbiyaning muhim shartidir. Bu omil oilada aka-ukalarning ahil, bir-biriga mehribon, oqibatli bo'lishiga olib keladi, bola oldida ota-onaning obro'si, hurmatini oshiradi, o'z tengqurlari va boshqa odamlarga yaxshi munosabatda bo'lishiga, ular to'g'risida g'amxo'rlik qilishga o'rgatadi.

Bola tarbiyasi g'oyat nozik, bu narsa vaqtni qo'ldan boy bermay, doimo, muntazam shug'ullanishni talab etadi.

Ota-onalar bolalar uchun eng mo'tabar, aziz-u mukarram kishilardirlar, shu bois bolalar ota-onalariga o'xshash uchun doimo havas bilan taqlid qilib yashaydilar. Shu tufayli ota-onalar hamma vaqt, har jihatdan bolalarga ibrat bo'lishlari shart. Oilada bolalar bilan ota-onalarning o'zaro munosabatlari, ularning bir-birlarini hurmatlashlari

va bir-birlariga ishonishlariga asosiga quriladi. Odatda, bolalar o'zlarining hamma ishlariga ota-onalarini o'zlariga eng yaqin maslahatchilar deb biladilar. Qiyinchiliklarga duch kelganlarida ham, eng og'ir muammoni hal etishda ham eng birinchi yordamchi ulardir. Bola uchun ehaqiqiy do'st ham, shodliklari va tashvishlarini ham baham ko'ruvchi aziz inson ota-onadir.

Ota-onalar bolaning o'qishi bilan, odob-axloqi bilan qiziqishlari, maktab va o'qituvchining o'quvchiga talablarini, maslahat va topshiriqlarini jiddiy kuzatib borsalar, ayni muddao bo'ladi. Bu esa bolaning yaxshi o'qishi va intizomli bo'lishida muhim ahamiyat kasb etadi. Aks holda, ya'ni bolaning dars tayyorlashi va yurish-turishi o'z ixtiyoriga tashlab qo'yilsa, u vaqtda bola dars tayyorlamay, kunni bekor o'tkazib, kech qoladi. Shuning uchun bolaning o'z vaqtida dars tayyorlashini nazorat qilish ota-ona, qolaversa har bir oila a'zosining burchidir.

Bolalarning qanaqa tarbiya olishlari u tarbiyalanayotgan muhitga bog'liq. Shunday ekan, yoshlik-beboshlik bo'lishi ham, yoshlik-nodonlikning boshlanishi bo'lishi ham bolalarga berilayotgan tarbiyaga va bolalarning tarbiya topishiga bog'liq. Yangi inson - ona O'zbekistonning chinakam sohibi, chinakam ishbilarmoni, chinakam fuqarosi, bir so'z bilan aytganda, komil inson bo'lishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

- 1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.*
- 2. I.Karimov "Yuksak ma'naviyat- yengilmas kuch". Toshkent. 2008.*
- 3. Mavlonova, K.Xoliqberdiyev ., O.To'rayeva. Pedagogika. T.: O'qituvchi, 2006.*
- 4. A.Munavvarov . Pedagogika. T.: O'qituvchi, 1996.*
- 5. N.Saydahmedov , S. Abdurahimov. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. Toshkent, 2010*
- 6. Karimova V. M. Oilaviy hayot psixologiyasi. T. 2006.*
- 7. Oila psixologiyasi. /Shoumarov G. B. tahriri ostida). T., 2000.*